

Projecte Situa't, un recurs per a la integració sociolaboral de drogodependents al barri de la Mina de Sant Adrià de Besòs

Javier Joan Ibor¹ i Susana Jornal²

Presentem el projecte d'inserció sociolaboral Situa't, per a la integració sociolaboral de persones drogodependents del barri de la Mina a Sant Adrià de Besòs, en el marc dels dispositius d'inserció del Consorci, dins del Pla de transformació del barri.

Es tracta d'una experiència iniciada el 2002, la qual, a partir de detectar les mancances i necessitats del col·lectiu, ha evolucionat cap a un model i una metodologia de treball en què destaca, pels seus resultats, el taller prelaboral.

En aquest programa es treballen aspectes de motivació, hàbits laborals i recerca de feina en un context productiu. Així mateix, es treballen aspectes com la derivació, acompanyament i adhesió a programes de tractament, l'ús de la xarxa de recursos socio-sanitaris, i la integració en l'entorn familiar i social.

El resultat de l'experiència indica que els programes adreçats a aquests col·lectius no poden limitar-se només a la inserció, sinó que s'han d'oferir programes integrals que també permetin la inclusió dels participants en la xarxa comunitària i el seu entorn social.

Introducció

Situa't és un projecte de la Xarxa de Serveis d'Inserció Sociolaboral del Consorci del Barri de la Mina, en el marc del Pla de transformació del barri, cofinançat pel Consorci i el Fons Europeu de Desen-

¹ Educador social responsable de programes de reducció de danys i inserció.

² Educadora social del projecte Situa't.

El projecte Situa't neix de la necessitat de donar una resposta a la problemàtica laboral de les persones drogodependents i exdrogodependents que, ateses les seves característiques personals i com a col·lectiu, tenen més dificultats per trobar una feina

volupament Regional.³ El projecte està dissenyat i gestionat per l'Institut per a la Promoció Social i de la Salut (IPSS), entitat sense ànim de lucre que dissenya i gestiona programes, centres i serveis en els camps de les drogodependències, les persones grans, les dones, la infància i l'adolescència, les persones amb discapacitat, i les persones i col·lectius que pertanyen a minories ètniques i culturals i altres col·lectius especials, i que executa el projecte en qualitat de gestió, per compte del Consorci.

El projecte Situa't neix de la necessitat de donar una resposta a la problemàtica laboral de les persones drogodependents i exdrogodependents que, ateses les seves característiques personals i com a col·lectiu, tenen més dificultats per trobar una feina.

A l'inici de la posada en marxa del projecte es va plantejar l'abstinença com a requisit indispensable per a l'accés al programa (drogodependents en fase de tractament o seguiment), però fruit de l'experiència d'aquests anys i de la realitat del col·lectiu, aquest requisit s'ha anat tractant de forma més flexible. No es permet el consum en el centre, però es permet l'accés a persones que encara no han iniciat tractament o que estan en fase de recaiguda. La majoria d'usuaris del Centre d'Atenció i Seguiment de les Drogodependències (CAS Extracta – la Mina) estan inclosos des de fa molt temps en un programa de manteniment amb metadona (PMM), amb una situació de cronificació de la toxicomania que pateixen i, en molts casos, sense perspectives de canvi. Aquesta situació fa plantejar la necessitat de fer accions específiques adequades a les possibilitats reals d'aquest col·lectiu, que estiguin encaminades a la millora de les competències personals i socials, i que facilitin l'inici d'un procés dirigit a la inclusió social, i a la incorporació al món laboral.

La majoria de persones en situació de drogodependència que nosaltres atenem tenen uns trets comuns en relació amb la seves competències laborals, dels qual destaquem els següents:

- Tenen un nivell de formació baixa a causa d'haver-se iniciat en el consum de drogues en edats adolescents, i haver patit el conse-

³ Dins de la Iniciativa Comunitària URBAN, finançada amb fons FEDER, dedicada a la regeneració econòmica i social de les ciutats i del barris en crisi.

güent fracàs escolar o abandonament dels estudis. Així mateix, el consum provoca la necessitat d'adquirir diners de manera ràpida i, per tant, això els allunya del mercat laboral. Tenint en compte la manca d'experiència, tenen una baixa qualificació professional, que dificulta la seva inserció laboral.

- Presenten resistència als canvis per a la integració laboral en el mercat laboral ordinari, cosa que provoca que en molts casos busquin fonts d'ingressos fixes mitjançant el cobrament de recursos institucionals, als quals poden accedir per les malalties associades al consum de drogues, per exemple les pensions no contributives (PNC) per invalidesa, que es concedeixen en estar afectat per una disminució o malaltia crònica en grau igual o superior al 65% i no disposar de rendes o ingressos suficients.

Actualment, cal tenir en compte que l'activitat econòmica i la realitat laboral estan patint alteracions importants, la qual cosa dificulta encara més que aquest col·lectiu es pugui adaptar a les transformacions. El sector econòmic dels serveis registra un gran increment en el nombre de contractacions respecte als sectors de la construcció, la indústria i l'agricultura.

El cicle de vida laboral combina períodes de feina amb els d'atur, amb un gran increment de la contractació temporal. La formació és una eina indispensable per a la qualificació professional al llarg de tota la vida laboral.

Els canals d'accés al mercat de treball s'han diversificat amb la intervenció de molts intermediaris, i a través de les noves tecnologies, aspectes que encara fan més complex el camí a les persones excloses socialment.

L'entorn familiar i social dels participants, en general, és força complicat. En molts casos la drogodependència no es l'únic problema, sinó que ens trobem amb una cohabitació de conflictes i problemes que impedeixen als mateixos toxicòmans reflexionar objectivament sobre la seva situació, condicionant l'acomodament en la situació d'atur, la dependència institucional, l'obtenció de recursos il·legals dintre de l'àmbit de l'economia submergida i, per tant, la marginalitat.

Els canals d'accés al mercat de treball s'han diversificat amb la intervenció de molts intermediaris, i a través de les noves tecnologies, aspectes que encara fan més complex el camí a les persones excloses socialment

Les persones que actualment estan en una situació d'exclusió laboral tenen unes grans mancances, la qual cosa fa necessari que es duguin a terme unes accions de formació i suport personal molt intenses i complexes

La nova temporalització del projecte, no subjecte a resultats anuals, obre noves perspectives de futur dóna més importància a la seva inclusió social, amb un enfocament més integrador

Les persones que actualment estan en una situació d'exclusió laboral tenen unes grans mancances, la qual cosa fa necessari que es duguin a terme unes accions de formació i suport personal molt intenses i complexes, sempre comptant amb el treball en xarxa com a element fonamental dins de l'ampli procés integrador de l'usuari.

El recurs d'aquest projecte ocupacional complementa altres recursos existents pel que fa a l'atenció al col·lectiu de persones drogodependents, i als recursos ocupacionals, interns de la xarxa i externs del territori. En aquest sentit, ofereix a aquest col·lectiu una resposta integral des de tots els àmbits de l'actuació en el marc d'un treball en xarxa amb l'usuari per a la seva inclusió social.

La nova temporalització del projecte, no subjecte a resultats anuals, obre noves perspectives de futur, més ajustades a la realitat del col·lectiu –que necessita itineraris de llarga durada per assolir els objectius previstos–, que permetin la integració. En un inici els programes establien un temps màxim de permanència en el servei, i prioritzaven la inserció en el mercat laboral ordinari. Actualment els programes permeten un treball personalitzat, amb una temporalització segons les necessitats del participant, i donen més importància a la seva inclusió social, amb un enfocament més integrador.

Els objectius del programa Situa't

L'objectiu principal del programa és motivar i apropar la persona drogodependent i exdrogodependent als recursos necessaris per potenciar l'ocupabilitat i iniciar un itinerari personalitzat cap a la incorporació laboral i la inclusió social.

Això es duu a terme mitjançant accions d'informació, motivació, assessorament i acompanyament, i derivació a altres recursos, en un marc de treball prelaboral, tot creant les bases per afavorir la igualtat d'oportunitats pel que fa al col·lectiu amb risc d'exclusió a causa de la drogodependència.

Els objectius específics del programa són els següents:

- Motivar cap al canvi actitudinal i aptitudinal, potenciant el desenvolupament de les habilitats personals i professionals que els participants necessitin per a la seva inserció sociolaboral. Estimular la iniciativa cap a la seva inserció social i laboral. Millorar les habilitats personals per tal d'augmentar l'autoestima, l'autocontrol, l'autonomia, la constància i la responsabilitat.
- Facilitar l'apropament al món del treball, així com fomentar els hàbits laborals imprescindibles en qualsevol feina. Desenvolupar i adquirir hàbits i comportaments laborals i socials saludables –puntualitat, higiene, assistència, relació amb els companys–, així com aspectes relacionats amb la productivitat, l'eficàcia, la qualitat, la responsabilitat, i l'aprenentatge d'una feina específica.
- Mantenir i consolidar l'abstinència de les drogues, mitjançant la coordinació periòdica i el seguiment amb els altres recursos especialitzats del territori.
- Oferir una informació actualitzada i contrastada *in situ* sobre el mercat laboral. Facilitar la derivació a recursos ocupacionals que permetin la millora de les capacitats professionals.
- Verificar la situació de la persona, a partir d'un seguiment acurat de les seves capacitats i actituds, atès que es pot observar en el marc d'un ambient de treball tutoritzat. Aquest contacte amb una feina ajuda a revisar el procés d'inserció laboral predefinit i a valorar les possibilitats d'inserció posteriors.
- Adequar les expectatives dels participants a la situació real del món laboral, en relació amb les d'oferta i demanda i de categoria professional.
- Augmentar la participació personal en el seu itinerari d'inserció, per tal que els participants en siguin protagonistes i, de forma autònoma, prenguin decisions en la recerca de feina.
- Millorar aspectes de socialització, afavorint que les persones beneficiàries del projecte recuperin i utilitzin les relacions familiars i socials.

Les activitats que realitzem

Les diferents fases són flexibles i s'executen de forma paral·lela i/o independent en funció de la situació de cada participant i les seves possibilitats.

L'objectiu principal del programa és motivar i apropar la persona drogodependent i exdrogodependent als recursos necessaris per potenciar l'ocupabilitat i iniciar un itinerari personalitzat cap a la incorporació laboral i la inclusió social

97

Les diferents fases són flexibles i s'executen de forma paral·lela i/o independent en funció de la situació de cada participant i les seves possibilitats.

Quan l'usuari s'incorpora al programa, signa un contracte de compromís i funcionament d'acord amb les normes de funcionament del centre

Com accedeixen els usuaris al programa, el seguiment i la coordinació

La derivació de participants es fa des del Centre d'Atenció i Seguiment de les drogodependències (CAS); el Centre d'Atenció Sociosanitària El Local, i/o altres serveis especialitzats de la xarxa d'atenció a les drogodependències (XAD); recursos ocupacionals, inclosos en la Xarxa de Serveis d'Integració Sociolaboral del Consorci del Barri de la Mina, com el Servei d'Informació i Orientació Laboral (SIOL); serveis socials del barri, i des d'institucions penitenciàries. Es realitza una entrevista d'acollida per valorar les necessitats específiques de cada participant, així com la seva adequació al recurs. No tant sols valorem les necessitats d'integració laboral, sinó també les diferents problemàtiques que poden donar suport a la seva inclusió social

Quan l'usuari s'incorpora al programa, signa un contracte de compromís i funcionament d'acord amb les normes de funcionament del centre.

98

L'aula taller prelaboral vol ser un primer pas en l'adquisició d'hàbits laborals, motivació cap al canvi de vida i aprenentatge de la constància en la feina tenint en compte altres aspectes que dintre del món laboral també podem extrapolar a altres àmbits socials

L'aula taller prelaboral

En aquesta fase, els participants realitzen treballs de tipus manual, alguns d'ells de producció manipulativa en col·laboració amb empreses, administracions i entitats que ens fan l'encàrrec i ens faciliten el material. Es fan accions de suport com ara xerrades, entrevistes o sortides. L'aula taller prelaboral vol ser un primer pas en l'adquisició d'hàbits laborals, motivació cap al canvi de vida i aprenentatge de la constància en la feina tenint en compte altres aspectes que dintre del món laboral també podem extrapolar a altres àmbits socials (comunicació, imatge, responsabilitat i altres competències transversals).

Per l'assistència a l'aula taller els participants reben una beca educativa sobre la base de criteris de productivitat i assistència. Atès el tipus d'activitat manual i el ritme de producció del col·lectiu participant, aquest pagament té un caràcter simbòlic i educatiu, i no un caràcter salarial.

Com ja sabem, la presència com a treballador en un entorn laboral implica disposar d'un conjunt d'hàbits, actituds i habilitats que, si

no es tenen, poden fer molt difícil la seva integració. Tenir una bona higiene personal, complir uns horaris i una puntualitat, saber utilitzar el transport públic, conèixer l'entorn que els envolta, i millorar la comunicació, les relacions personals i la responsabilitat són alguns dels aspectes a treballar. Tots aquests aspectes es treballen en l'aula taller, mitjançant la realització de l'activitat manipulativa, que permet situar-se en el marc d'un context productiu, i mitjançant la realització de tallers d'informació-motivació.

Aquesta activitat es duu a terme amb empreses ordinàries, entre les quals podem destacar la manipulació de material electrònic i o material de tipus més sanitari (tiretes, gases). A més, des de fa un any es disposa d'un projecte de col·laboració entre el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya i l'IPSS per a la gestió d'activitats productives del projecte Situa't, mitjançant el qual els participants manipulen i munten kits individuals per a l'intercanvi de xeringues.

99

El taller de recerca activa de feina

Consisteix en un suport personalitzat enfocat a la recerca activa de feina, i amb un contacte real amb el mercat de treball.

Realitzem accions de suport a la recerca de feina, mitjançant entrevistes per tal de conèixer les capacitats de cada persona i les seves competències transversals, perquè sàpiga quines són les diferents eines per buscar feina de forma adequada, millori les habilitats socials, i potenciï la utilització de recursos de la comunitat.

Altres activitats extraordinàries que realitzem

Es possibilita una immersió en la realitat social del barri i de l'entorn, facilitant uns coneixements i intercanvis dels recursos sociolaborals, culturals, lúdics i esportius necessaris per a la seva integració sociolaboral, mitjançant sortides guiades, visites a recursos i participació en activitats de l'entorn del barri.

Algunes de les activitats realitzades són, entre altres: participació en la decoració nadalenca del barri, tai-txi, sortides a museus de la ciutat de Barcelona, visites a fires...

Realitzem accions de suport a la recerca de feina, mitjançant entrevistes per tal de conèixer les capacitats de cada persona i les seves competències transversals

Es potencia la fase del projecte que fa referència a l'aula taller prelaboral, mentre que es dota la fase de recerca de feina i seguiment de la inserció d'una metodologia activa i personalitzada en el camí cap al mercat laboral

Metodologia de treball

El personal que forma part del projecte són: un coordinador-educador, una educadora i una figura auxiliar, que fa tasques educatives complementàries i de suport a l'activitat.

Es potencia la fase del projecte que fa referència a l'aula taller prelaboral, mentre que es dota la fase de recerca de feina i seguiment de la inserció d'una metodologia activa i personalitzada en el camí cap al mercat laboral. Així mateix, es fa un èmfasi especial en els aspectes de coordinació amb la xarxa d'atenció a la problemàtica drogodependent i els recursos ocupacionals del territori, i es completa el servei amb un seguiment personal de la incorporació al mercat de treball, i de tutorització amb les empreses col·laboradores.

Tutories. Seguiment individual

L'objectiu és recollir informació de l'usuari i el seu entorn, revisar el pla de treball i l'acompliment dels objectius previstos, conèixer dificultats i detectar problemes, per tal de reorientar el seu procés d'inserció sociolaboral.

Es valora l'adquisició d'informació i canvis d'actitud individual pel que fa als diferents continguts dels mòduls grupals.

Les tutories es duen a terme durant tot el procés: s'han fet un mínim d'una o dues entrevistes setmanals a cada participant.

També s'han dut a terme tutories tant amb les persones incorporades a l'aula taller com a les que només vénen a fer recerca activa de feina.

Accions de seguiment longitudinal

Durant tot el procés es realitzen accions de coordinació amb els diferents recursos que utilitza el participant:

- Treballador social referent

- Professional referent del centre de tractament i seguiment
- Altres referents externs

Treball en grup a l'aula taller prelaboral

Oferim un espai de treball amb els membres del projecte, on s'ofereix la possibilitat de simular els diferents aspectes del treball en una empresa. L'aula taller prelaboral vol ser un primer pas en l'adquisició d'hàbits laborals, motivació cap el canvi de vida i aprenentatge de la constància en la feina.

El treball en xarxa

La coordinació entre els diferents recursos és una estratègia imprescindible entre els diferents agents socials que treballen per a la promoció personal d'aquests col·lectius. La xarxa ens permet construir un projecte individual amb l'usuari i els diferents recursos implicats, tant els interns del Consorci, com els externs del territori. Aquestes coordinacions permeten establir uns acords en les actuacions dutes a terme amb els diferents serveis de la comunitat i específicament de l'àmbit de la inserció laboral, però també amb els recursos comunitaris, siguin de l'àmbit educatiu, de la salut i/o sociocultural. A partir de la complicitat dels diferents projectes de l'Àrea Social del Consorci del Barri de la Mina i la seva coordinació amb la resta d'agents socials del territori.

Valoració

Sobre la base de tots els motius esmentats i de l'experiència adquirida des del 2002, es valora que l'aula taller prelaboral és una gran contribució en el camí de motivar les persones en aquesta situació, i que dona un bon resultat en la motivació i participació dels usuaris, ja que permet assolir els objectius del projecte en un entorn d'activitat educativa en un context productiu.

La participació en el programa ha permès que els candidats en fase activa de drogues n'hagin disminuït el consum i hagin estat derivats a tractament o a altres recursos especialitzats.

La coordinació entre els diferents recursos és una estratègia imprescindible entre els diferents agents socials que treballen per a la promoció personal d'aquests col·lectius

Els participants han presentat les dificultats pròpies de l'aprenentatge de l'adult, i específiques d'aquest col·lectiu

Els participants han presentat les dificultats pròpies de l'aprenentatge de l'adult, i específiques d'aquest col·lectiu. La metodologia ha estat en tot moment flexible per tal d'adaptar-se a les característiques dels participants i a les necessitats individuals.

Malgrat les dificultats esmentades anteriorment, es valora molt positivament el treball realitzat pel que fa a hàbits, com ara millora de la imatge personal, compliment d'horaris, responsabilitat, constància, i reforç de la relació amb els recursos assistencials. Ha millorat la seva adhesió al Centre d'Atenció i Seguiment per al tractament de la drogodependència, i a nivell hospitalari en el tractament de les malalties associades al consum (VIH, hepatitis, tuberculosi). Destaquem també la millora amb l'entorn familiar i comunitari, així com de la qualitat de vida en general.

El fet de treballar amb empreses externes en l'aula taller prelaboral permet dur a terme un procés de control de qualitat que repercuteix molt positivament en l'aprenentatge laboral dels participants.

Així mateix, es valora molt la seva repercussió positiva en la xarxa social i sanitària del barri. Persones que no feien tractament sanitari ni de drogodependència ara es preocupen de la seva salut. Persones que han passat de delinquir a fer-se responsables de les seves causes judicials, i guanyen uns diners mitjançant una activitat integradora o una feina. Persones excloses que han millorat la relació amb els professionals i la família, i que ara participen en la vida social del barri. Persones amb mancances i dificultats que ara tenen perspectives de futur. En definitiva, és un projecte per facilitar que, mitjançant els recursos de la xarxa comunitària, els participants siguin **ciutadans membres d'una comunitat cada cop més inclusiva i solidària.**